

Asia: VN/1463/2025

Lausuntopyyntö selvityksestä sosiaali- ja terveysalan järjestöjen avustustoiminnan edellytyksistä ja linjauksista

Lausunnonantajan lausunto

1. Raportissa ehdotetaan avustustoiminnan uudistamista kahdella vaihtoehtoisella mallilla.

- **A - Tasapainoista tulevaisuutta rakentamassa (raportin kappale 4.1.)**
- **B - Muutokseen sopeuttaminen (raportin kappale 4.2)**

Kumpi malleista soveltuu mielestänne paremmin uudistuksen lähtökohdaksi?

Valinta:

Ei kumpikaan yllä mainituista, perustelu: [Vaihtoehdot A ja B on käsitelty selvityshenkilön raportissa hyvin eritasoisesti, minkä vuoksi niiden tarkastelu ja vertailu on haastavaa.

Kansalaisjärjestöä ohjaavat olemassa olevat säännöt ja perustehtävä, joten toiminnan muuttaminen ulkoapäin määriteltyjen teemojen mukaisesti, ei ole välttämättä mahdollista eikä kohderyhmän tarpeiden näkökulmasta vaikuttavaa. Kansalaisjärjestöjen tehtävä on jo nykyisinkin seurata tarkasti ympäristöstä tulevia signaaleja ja kohderyhmän tarpeita ja suunnitella toimintaa niiden mukaisesti. Ylhäältä annetut teemat, riippumatta siitä, kuinka ja minkälaisen prosessin kautta ne on määritelty, ovat uhka kansalaisyhteiskunnan toiminnalle ja demokratian toteutumiselle. Kansalaisjärjestökentän tulisi itse olla määrittämässä muutoksen suuntaa ja pienentyvien avustusvarojen kohdentumista.

Järjestöjen autonominen toiminta tukee kansalaisyhteiskunnan kehittämistä. Jos toiminnalle luodaan liian tiukat raamit, kansalaisjärjestöjen moninaisuus ja kohderyhmän osallistumismahdollisuudet kaventuvat. A-vaihtoehto heikentäisi järjestöjen autonomiaa ja antaa ymmärtää, että järjestöt eivät ilman vahvaa valtionhallinnon ohjausta tee oikeita asioita, eikä toiminta ole riittävän laadukasta. Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta KANEn, Fingo ry:n, SOSTE ry:n sekä Vastuullinen lahjoittaminen ry:n tilaamassa selvityksessä (2023) päättäjät olivat sitä mieltä, että järjestöjen tulisi voida määrittellä tavoitteensa ja linjata tulevaa toimintaansa itsenäisesti, ilman että rahoittajat tai muut ulkopuoliset tahot vaikuttavat siihen.]

2. Selvityshenkilön raportissa esitetystä Tasapainoinen tulevaisuus- avustusmallissa avustuksia kohdennettaisiin viidelle teema-alueelle, jotka liittyvät yhteiskunnan keskeisiin haasteisiin, joihin liittyvään toimintaan tulisi jatkossa kohdentaa STEA-avustuksia. Teemat liittyvät suomalaisen

yhteiskunnan keskeisiin haasteisiin, kuten ikärakenteen muutokseen ja kansansairauksiin. Kappaleessa 4.1 esitetyt teemat ovat:

- lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen
- ikääntyneiden toimintakyvyn tukeminen
- mielenterveyden edistäminen
- yksinäisyyden vähentäminen ja osallisuuden vahvistaminen
- väestöterveyden edistäminen ja kansansairauksien ehkäisy)

Ovatko esitetyt teemat edustamasi organisaation näkökulmasta perusteltuja?

Munuais- ja maksaliiton toimintaan kuuluvat väestöterveyden edistäminen ja kansansairauksien ehkäisy. Sen lisäksi toiminnan tarkoituksena on kohderyhmän toimintakyvyn ja hyvinvoinnin vahvistaminen iästä riippumatta. Teemat ovat sinänsä tärkeitä, mutta ne ovat osin päällekkäisiä ja lisäksi niiden ulkopuolelle jää useita merkittäviä aihealueita ja kohderyhmiä. Teemoissa ei oteta huomioon myöskään sitä tosiasiaa, että kaikki sairaudet eivät ole ennaltaehkäistävissä. Kansalaisjärjestöjen merkittävä rooli on valvoa kohderyhmän etujen ja oikeuksien toteutumista ja vaikuttaa yhteiskunnassa käytävään keskusteluun. Selvitystyössä kansalaisjärjestöjen vahvalle vaikuttamistyölle ei ole annettu painoarvoa.

Yhdeksi teemaksi on valittu kansansairauksien ehkäisy. Kansansairauksiin ei kuitenkaan ole sisällytetty munuais- ja maksasairauksia, vaikka niiden määrä lisääntyy mm. ikääntymisen ja ylipainon lisääntymisen myötä. Rasvamaksaa sairastaa jo joka kolmas suomalaisista aikuisista. Kuolleisuus maksasairauksiin on korkea. Munuaistauti on joka kymmenennellä suomalaisella. Munuais- ja maksasairauksien hoito kuuluu terveydenhuollon kalleimpiin hoitoihin.

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä); Käytä kutakin vaihtoehtoa vain kerran seuraavissa kysymyksissä.A) Lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen

-

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)B) ikääntyneiden toimintakyvyn tukeminen

-

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)C) mielenterveyden edistäminen

-

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)D) yksinäisyyden vähentäminen ja osallisuuden vahvistaminen

-

Arvionne teema-alueiden tärkeydestä asteikolla 1-5 (1= tärkein, 5 = vähiten tärkeä)E) Väestöterveyden edistäminen ja kansansairauksien ehkäisy

-

3. Selvityshenkilön raportissa on esitetty kappaleessa 4.1.3., että järjestöjen toiminnan alueellisia hyödyntämismahdollisuuksia voitaisiin lisätä ja hallinnollista taakkaa keventää siirtämällä hyvinvointialueiden järjestöavustukset STEAn hallinnoitavaksi? Kannatatteko ehdotusta järjestöavustusten siirtämisestä hyvinvointialueilta STEA-avustuksiksi? Valinta:

Ei, perustelu (ei pakollinen) [Hyvinvointialueilla tunnetaan parhaiten paikallisten yhdistysten toiminta ja kohderyhmien tarpeet. Hyvinvointialueilla, keskusjärjestöillä sekä paikallisyhdistyksillä tulee säilyttää mahdollisuus kehittää yhteistyössä toimintaa alueellisia tarpeita vastaavasti.]

4. Kappaleessa 4.1.1.6 selvityshenkilö on esittänyt tapoja, joilla teemoja olisi mahdollista työstää edelleen siten, että STEAlla on alkuvaiheessa merkittävä rooli. Miten mielestänne mahdolliset muut teemat tulisi määritellä?

Emme kannata vaihtoehtoa A, koska järjestöille tulisi jättää mahdollisuus omaehtoiseen, kohderyhmän tarpeista nousevaan ja toimintaympäristön muutokset huomioon ottavaan toimintaan.

5. Muita huomioitane raportista

Liitto pitää tärkeänä avustusjärjestelmän kehittämistä, jotta toiminta olisi vaikuttavaa ja tuloksellista myös avustusmäärän vähentyessä. Järjestöjen yhteistyötä ja yhdistymisen mahdollisuuksia on syytä selvittää. On kuitenkin järjestöjä, joiden toiminta-alueella ei ole toista järjestöä, jonka kanssa olisi tarkoituksenmukaista yhdistyä.

Raportissa ei ole arvioitu ehdotettujen vaihtoehtojen vaikutuksia kansalaisyhteiskuntaan ja järjestöjen toiminnan tuloksellisuuteen. Siitä ei myöskään selviä, miten vuosien 2026–2027 leikkaukset toteutettaisiin ja kohdennettaisiin. Tämä tulisi määritellä ensi tilassa, koska järjestöjen on pystyttävä varautumaan muutoksiin ja huomioimaan ne riittävän ajoissa vuoden 2026 toiminnan suunnittelussa. Järjestöjä tulee kuulla laajasti, kun keskustellaan leikkausten kohdentumisesta. Lisäksi järjestöjen tulee saada päättää itse avustusten kohdentamisesta toiminnassaan. Leikkauksia valmisteltaessa niiden vaikutukset tulee arvioida kattavasti.

Liitto ei kannata STEA:n tehtävien ja työmäärän lisäämistä. STEA:lta tulee kuitenkin olla jatkossakin mahdollisuus saada tarvittaessa ohjausta yhdessä toteutettavien toimintojen ja hankekokonaisuuksien suunnitteluun ja kehittämiseen.

Emme kannata ehdotusta, että yleisavustus voisi olla korkeintaan 25 % AK-avustusten yhteissummasta. Yleisavustuksen määräytymisperuste kohtelisi järjestöjä eriarvoisesti. On monia järjestöjä, joissa yleisavustuksella toteutetaan järjestön toimintaa, kuten vertaistoimintaa, vapaaehtoisten koulutusta, aluetyötä ja ennaltaehkäisevää toimintaa (esimerkiksi tiedottamista, tautitietoisuuden lisäämistä ja edunvalvontaa). Siten yleisavustus ei kohdistu ainoastaan hallintoon. Avustusjärjestelmässä tulisi vahvistaa yleisavustuksen painoarvoa, koska se mahdollistaisi toiminnan suuntaamista joustavasti ja nopean reagoinnin esimerkiksi toimintaympäristön muutoksiin. Yleisavustuksen myöntäminen suurempina kokonaisuuksina on edellytys järjestöjen autonomialle, joustavuudelle ja vaikuttavalle työlle.

Järjestötoimintaan kohdistuvat leikkaukset samaan aikaan julkisten palvelujen heikentämisen kanssa ovat uhka hyvinvointiyhteiskunnalle ja kansalaisille. Järjestötoiminnalla on merkittävä rooli nopeasti muuttuvassa yhteiskunnallisessa tilanteessa, minkä vuoksi avustusjärjestelmä tulee rakentaa siten, että se ei vaikeuta järjestöjen toimintaa. Järjestöjen tulee voida suunnata toimintaansa ja vastata yhteistyössä toisten järjestöjen kanssa vaikeassa asemassa olevien ihmisten tilanteeseen, mikä edellyttää ennustettavuutta valtionavustusjärjestelmältä.

Järjestöjen on hyvä hankkia toimintaansa STEAn myöntämien avustusten ohella myös muuta rahoitusta. Selvityksessä varainhankinnan tuotot ehdotetaan otettavan huomioon vuoden viiveellä. Avustusjärjestelmän tulee kuitenkin mahdollistaa ulkopuolisen rahoituksen hankkiminen ilman että se vähennetään järjestölle myönnetystä STEA-avustuksesta. Kannatamme ehdotusta, että lahjoitusten verovähennysoikeus laajennetaan koskemaan kaikkia sosiaali- ja terveysalan järjestöjä.

Liitto pitää perusteltuna ehdotusta, että yleisavustus ja kohdennettu yleisavustus myönnetään jatkossa kolmeksi vuodeksi kerrallaan ja että tuloksellisuus- ja vuosiselvitykset yhdistetään. Myös AUP-rajan nostaminen ja raportoinnin keventäminen kahden vuoden sykleihin olisivat liiton mielestä tärkeitä muutoksia. Ehdotus siitä, että avustuksensaaja voi tehdä itsenäisesti muutoksia myönnetyn avustuksen sisällä toiminnan tavoitteen, käyttötarkoituksen ja talousarvion puitteissa on liiton mielestä hyvä.